

1. Вельяминов Г. М. Признание «непризнанных» и международное право [Электронный ресурс] / Г. М. Вельяминов // Россия в глобальной политике. – 2007. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/numbers/24/7050.html>.
2. Маркедонов С. Государства de facto. [Электронный ресурс] / С. Маркедонов // Агенство политических новостей. – 2006. – Режим доступа: <http://www.apn.ru/publications/article10896.html>.
3. Никитина Ю. А. Урегулирование «замороженных» региональных кризисов [Электронный ресурс] / Ю. А. Никитина // Федерация мира и согласия: Международная неправительственная организация с консультативным статусом при ЭКОСОС ООН и статусом участника Совета Европы – Режим доступа: <http://www.ifpc.ru/index.php?cat=216>.
4. Солозобов С. Непризнанная Евразия / С. Солозобов. // Логос. – 2004. – № 6. – С. 130–139.
5. Чемурзиева З. И. Институционально-правовые технологии легитимизации непризнанных государств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук / Чемурзиева З. И. – Ростов-на-Дону, 2007.
6. Griffiths M. Self-Determination. International Society and World Order [Электронный ресурс] / M. Griffiths // Macquarie University Law Journal. – 2003. – № 1. – Режим доступа: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MqLJ/2003/3.html>.

Тишкун Юрій

к. політ.н., доц. кафедри ПМВ

Національний університет «Львівська політехніка»

**«СВІТОВА ПОЛІТИКА» І «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ**

Актуальною проблемою теорії політики, зокрема її компонентів – теорій глобальної політики і міжнародних відносин, є визначення базових категорій теорії, які описують глобальний вимір політичної реальності та визначення їх співвідношення з іншими її категоріями та другорядними поняттями науки. Однією з таких категорій є «світова» політика, щодо змісту якої досі існує чимало дискусій, що й зумовлює необхідність подальших пошуків у цій сфері, оскільки специфіка змістовного наповнення цієї категорії визначає її місце в понятійному апараті політичних наук загалом і дослідження глобальної політики зокрема.

Метою роботи є розглянути особливості співвідношення понять «світова» політика та «міжнародні» відносини.

«Світова» політика, за російським теоретиком-міжнародником М. Косолаповим, є «окремим випадком» політики міжнародної, вона «перетікає в міжнародно-регіональну політику» і виникає швидше за міжнародні політику і відносини [4, с. 102, 107]. Таке тлумачення, на наш погляд, є слушним, адже міжнародні (international) політика і відносини розглядають взаємодії держав і «між» ними, на стадії nation-state [4, с. 103], стосунки не між будь-якими політичними системами (політіями), які існували чи існують (або будуть

існувати), а саме взаємодії між такими специфічними регуляторами життя окремих суспільств, як модерні держави, які виникли на Заході Європи в Новий час і до кінця XX ст. поширились по всій планеті у зв'язку із воєнною, демографічною та економічною експансією європейців. При цьому зазначені держави за визначенням є національними – явно чи приховано, тобто базуються на декларованій і фактичній політизації етнічності як основі внутрішньої і зовнішньої ідентичностей та реалізованих згідно з ними курсів політики (всередині і за кордоном). Відтак, домодерні політичні утворення (Єгипет, Ассирія тощо), як і постмодерні, які не мають ані державного статусу і характеристики (з т. з. права і соціології), ані прив'язки до етнічності (наприклад, Рим, Австро-Угорщина, Османська імперія, Російська імперія до Александра III чи сучасна Саудівська Аравія, Оман тощо), не можуть бути учасниками ні міжнародної політики (міжнародного процесу) як коротко- і середньо-термінових взаємодій (менших за соціально-активне життя одного покоління – 30 р.) [4, с. 104], ні міжнародних відносин (як історичної рівнодіючої зв'язків і взаємодій, що тривають більш, ніж активний період життя покоління і не усвідомлюються сучасниками). Отже, такі домодерні утворення не можуть розглядатись в рамках відповідних наукових дисциплін – історії, теорії і соціології міжнародних відносин, історії, теорії та аналізу зовнішньої політики, оскільки зовнішню політику у «вузькому розумінні» може мати лише модерна національна держава (західна «держава як політичний *інститут*», за М. Вебером [2, с. 47]). Така ситуація інтуїтивно фіксується дослідниками у відсутності аналізу ролі, значення і зовнішньополітичного курсу таких «failed state», як Сомалі, Гаїті тощо, які не є державами, а їх суспільства не творять модерних націй.

У цих умовах виникає питання, куди ж, окрім «просто» історії чи історії дипломатії (в широкому розумінні), віднести коротко- і довгострокові політичні взаємодії домодерних політичних систем. Відповідь на це дають цивілізаційний і світ-системний підходи – до вузько зрозумілої «світової» (в рамках окремого світу-цивілізації) політики, а отже, «світових» або «між світами» (міжцивілізаційних) політичних відносин.

Як відзначає Н. Косолапов, «світ» є «сферою духовної і практичної життєдіяльності конкретного суспільства в певний період [часу]». Інше визначення подає Д. Песков, – «світ» – «це горизонт подій» [5, с. 156-157]. Цим світом є, за Н. Косолаповим, є «весь доступний [його] учасникам «всесвіт» (universe), навіть якщо він історично ... обмежений найближчим селом» [4, с. 102-103]. Так зрозумілий світ легко ототожнити з тим, що А. Тойнбі і його послідовники визначають, як «примітивні» суспільства (яких налічувалось 650 у 1915 р.) і 21 цивілізацію (різного рівня) [6, с. 46], і з тим що І. Валлерстайн визначає, як міні-системи (примітивні суспільства у А. Тойнбі), світ-економіки (поліси Греції, номи Єгипту, міста майя), світ-імперії (Римська, Перська, Китайська тощо або «світові держави», за А. Тойнбі [6, с. 24]) і сучасна капіталістична світо-система [1, с. 199] (західна цивілізація, яка мілітарно здолала інші цивілізації і перетворила їх представників у внутрішній пролетаріат [6, с. 385]) – як економічні і політичні надбудови над згаданими

цивілізаціями. Про коректність такого тлумачення, на нашу думку, свідчить і назва історичної дисципліни, прийнята в європейській і, отже, глобальній суспільній думці принаймні від часів І. Канта – «Всесвітня історія» (World history) [3], тобто історія сукупності окремих суспільств-світів чи регіонів-світів, еволюція кожного з яких досліджується окремо саме в рамках країнознавчого чи цивілізаційного підходу, на відміну від іншої історичної дисципліни «глобальної історії» (Global history), яка розглядає людство саме як єдине ціле без поділу на цивілізації.

У рамках такого тлумачення «світовою» постає будь-яка політика, яка охоплює рамки певної цивілізації (в розумінні А. Тойнбі та його послідовників), незалежно від її показників (територіальних, демографічних, економічних, воєнних): будь-яка політика, яка вбирає в себе «весь доступний її учасникам «Всесвіт»...», «політика, яка виходила поза межі роду, племені, держави у всіх її історичних формах, передувала міжнародним відносинам і була їх ... передумовою» [4, с. 102-103]. Свідченням цього є сприйняття греками колонізованої їх полісами Ойкумени як «світу», тлумачення римлянами простору їх імперії як «цілого світу» (Pax Romana), аналогічне бачення китайців як «Піднебесної імперії» тощо. Кожна зі згаданих політик була політичною організацією певного «суспільства», яке охоплювало окрему світ-цивілізацію, котра могла включати чи то окремих етнос – ізольовані країни-одиначки як цивілізації-одиначки (за С. Гантінгтоном), такі як Японія, Гаїті [7, с. 205-206], чи групу етносів (російський, арабський, латинський, германський, китайський «світи» тощо) або навіть групи етносів (католицький, мусульманський, православний, буддистський «світи»).

У цьому ж контексті можна згадати сучасні концепції «світового суспільства» – world society або ж «міжнародного співтовариства» – international community, розроблені на Заході, які відображають реалії взаємодії держав і недержавних акторів, представлених «Заходом» («Першим світом», «вільним світом», «країнами з розвиненими економіками», «атлантичною спільнотою», членами ОЕСР і НАТО тощо) в рамках західного типу політичного процесу (за Л. Палом). Представники цього (західного) «світу» після власної «перемоги» у «Холодній війні» і до подій 9/11 були схильні тлумачити «весь світ» виключно як свій світ-цивілізацію, а «світову» політику як сукупність зовнішньополітичних курсів його провідних держав. Тепер же частина представників Заходу (і незахідних цивілізацій також), завдяки згаданому С. Гантінгтону, тлумачать «світову» політику в руслі ідей К. Шмітта про політику як протистояння «ворогу» – «чужому» [8, с. 25, 26] – конфлікт світів-цивілізацій: «Захід і інші» [7, с. 281]. Подібну тезу сформулював для опису протистояння комуністичного і капіталістичного «світів» Н. Косолапов: «у двох світів, об'єднаних лише антагонізмом суперечностей, які їх розділяють, не може бути нічого спільного. ... Що може поєднувати ворогів, окрім факту і процесу війни?» [4, с. 95].

Однак, такі тлумачення «світової» політики за визначенням не тотожні міжнародним відносинам, які завжди мають державну складову, але не обов'язково включають цивілізаційну. Окрім того, «міжнародні» відносини

включають різні типи стосунків між державами – політичні, економічні, культурні, інформаційні тощо, тоді як «світова» політика передбачає тільки політичні (владні) стосунки їх учасників – державних і недержавних, але не передбачає інших (не політичних) взаємодій. В окремих же випадках, якщо мова йде про світи-цивілізації, які включають тільки одну національну державу, «світова» політика в їх випадку за визначенням виявляється «внутрішньою», а не «зовнішньою», тобто міжнародною.

Отже, «світова» і «міжнародна» політики, як і «світові» та «міжнародні» політичні відносини – поняття не тотожні. Так, перші два поняття відображають короткострокові політичні взаємодії. При цьому «світова» політика відображає як державні, так і недержавні політичні контакти в рамках окремої цивілізації або внутрішньо-державні – якщо окрема держава є водночас цивілізацією, а «міжнародна» політика – виключно міждержавні політичні взаємодії. Натомість, наступні два поняття описують довгострокові політичні взаємодії, з яких «світові» політичні відносини описують як державні, так і недержавні політичні контакти в рамках окремої цивілізації або внутрішньо-державні – якщо окрема держава є водночас цивілізацією, а «міжнародні» відносини – виключно міждержавні політичні взаємодії.

Література

1. Валлерстайн И. Исторические системы как сложные системы / И. Валлерстайн // Философские переписки: Вестн. Харьков. ГУ. – 1998. – №409. – Сер.: Философия. – С. 198-203.
2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма: Предварительные замечания / Макс Вебер // Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С. 44-60.
3. Кант И. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане / Иммануил Кант // Сочинения: В 6-и Т. – Т. 6. – М.: Мысль, 1966.
4. Косолапов Н. А. Мировая политика как явление и предмет науки (к дискуссии на страницах «ПОЛИСа» и «Международных процессов») // ПОЛИС. – 2005. – №6. – С. 92-109;
5. Песков Д. Н. Мировая политика или бег на месте / Д. Н. Песков // ПОЛИС. – 2005. – №1. – С. 156.
6. Тойнбі А. Дослідження історії: У 2-х т. / Арнольд Джозеф Тойнбі. — К.: Основи, 1995.— Т. 1. – 614 с.
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / Хантингтон С. – М.: АСТ, 2003. – 603 с.
8. Шмитт К. Понятие политического / Шмитт К. // Политология: Хрестомат. / Сост.: М. Василик, М. Вершинин. — М.: Гардарики, 2000. — С. 23-42.

Шериньова Олена

*к. наук з державного управління, старший викладач
кафедри документознавства та інформаційної діяльності*